

Драјан С. ЦЕНИЋ*

Универзитет у Нишу, Педагошки факултет у Врању

Слађана Т. ВИДОСАВЉЕВИЋ**

Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици,

Учитељски факултет у Призрену – Лепосавићу

ПРИМЕНА ИНТЕГРАТИВНОГ МОДЕЛА РАЗВИЈАЈУЋЕ НАСТАВЕ У ПРЕДМЕТУ ПРИРОДА И ДРУШТВО

Апстракт: У раду се разматра значај интегративне наставе као иновативног модела у млађим разредима основне школе. Циљ је да се укаже на њене предности и велике могућности у настави, као и да се утврди колико се она користи у настави природе и друштва. Задатак је био да скренемо пажњу на значај примене интегративног модела у настави природе и друштва, као и на садржаје појединих области наставе који се могу интегрисати кроз овај предмет. Данас се много инсистира на активној улози ученика у наставном процесу, па се од наставника очекује да изабере садржаје, активности или одређене моделе, који ће бити најефикаснији у реализацији наставног процеса. У складу са дефинисаном темом и предметом истраживања, циљевима и задацима, као и проучавањем релевантне литературе, указали смо да је тема изузетно актуелна и значајна за наставу природе и друштва, а посебно је значајна за теорију и праксу овог предмета. Истраживање је показало да интеграција садржаја даје учитељима могућност да пронађу аутентичне начине повезивања различитих аспеката градива, чиме се садржаји обрађују на занимљив и смислен начин за ученике.

Кључне речи: иновативни модел, интегративна настава, настава природе и друштва, тематски план, развијајућа настава.

УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Савремено друштво се мења и трансформише великом брзином. Промене су брзе и муњевите. Оно што је данас ново сутра је застарело. Традиционална школа са застарелом предавачком, репродуктивном наставом не може да оспособљава и припрема ученике за савремени свет који се мења и трансформише великом брзином. Због тога, васпитање и образовање захтева континуирану промену наставних метода и облика рада, који ће као такви подстицајно деловати на развој свих подручја ученикових способности, што је засигурно могуће само ако је он активан и равноправан субјект учења, припремљен и за интердисциплинарни приступ, као и за практичну примену наученог (Видосављевић, Павловић 2007: 234). Несумњиво је и да развој електронске технологије - Интернет револуција, умногоме трансформише начин на

* Сарадник у центру за научно-истраживачки рад, drcenic@gmail.com

** Ванредни професор, sladjana.vidosavljevic@pr.ac.rs

који организујемо наставу, која не познаје границе међу дисциплинама. Такав интегративни приступ омогућава ученицима стицање не само парцијалних знања из појединачних предмета већ повезаних интегрисаних знања из више предмета. Ученик треба свет да сазнаје и поима не појединачно већ интегративно. Сем тога, интегративна настава треба да омогући развијање мисаоних и физичких способности, емотивних вредности и социјалних компетенција ученика. Ако сагледамо чињенице, живот је сам по себи интегративан. Многи наставници и професори разредне наставе препознају одлике овог приступа у својој наставној пракси. Без обзира на нашу скромну националну стратегију, она је остављена појединцима и њиховом ентузијазму, било да су у питању поједине школе или поједини учитељи и наставници.

Модерно образовање се све више окреће ка међудисциплинарном знању које се базира на интегративним процесима. Наиме, примарни циљ оваквог образовања јесте да се знања повежу, то јест да се предметне области комбинују и спајају, као и да се проблеми у образовању истражују и да се у наставном процесу крене од јединственог проблема, „јер развој науке обележавају како диференцијација, тако и интеграција што значи да су подједнако потребни и целовит приступ свету и уско стручна знања. Из тог разлога диференцијација наука мора бити праћена синтезом научних знања и интегративним процесима чиме се пред школу поставља задатак да наставу подреди стварању вишедимензионалних личности које посматрају и проучавају окружење у његовој целовитости“ (Минић, Јовановић 2020: 374).

Тежња ка интеграцији образовних садржаја је све већа у данашњим школским системима те у том погледу све већи број европских земаља придаје значај овом повезивању.

У последње време је приметан пораст интересовања за овакав интегративан начин реализације наставног процеса у нашим школама. Ученици препознају повезаност садржаја из различитих наставних предмета што им помаже да на лакши начин савладају градиво и стекну дуготрајно знање. Стваралачки интегративни приступ наставним садржајим утиче на максималну ангажованост ученика у складу са њиховим личносним потенцијалима. Интегративна настава омогућава да се комбинују многе методе и облици рада као и да се ангажују више чула како би се стекла функционална и целовита знања.

Интеграцијом садржаја, учитељи имају могућност да проналазе аутентичне начине како би повезали различите аспекте градива и на тај начин обрадили наставне садржаје. С тим у вези, ако се на време препознају добре стране ове врсте наставе налик интедисциплинарности, динамичности и функционалних знања, могуће је доћи до помака у наставном процесу који ће послужити ученицима за даља учења.

ТЕОРИЈСКЕ ОСНОВЕ ИНТЕГРАТИВНЕ НАСТАВЕ ПРИРОДА И ДРУШТВО

ПОЈМОВНО ОДРЕЂЕЊЕ ИНТЕГРАТИВНЕ НАСТАВЕ

Као ретко који дидактички појам, за овај модел наставе појављују се мноштво синонима, тако да интегративну наставу срећемо под називима целовитост наставе, концентрација наставе, корелација наставе, скупна настава, комплексни систем

(Вилотијевић, Мандић 2015: 112). Горе поменути аутори, користећи Енциклопедијски речник педагогије (1963), дају појашњење за сваки наведени појам.

Дакле, концентрација наставе се као појам јавља половином 19. века и обухвата тежњу да се елиминишу негативне последице система наставе предмета. Циљ је да се програми смање и да се настава фокусира на оно што је битно.

Што се тиче корелација наставе, она означава функционално повезивање важних компонената наставног процеса у јединствену целину. Наиме, корелација наставе се односи на повезивање наставне грађе из сличних наставних предмета са циљем економичности и рационализације наставног процеса.

Наредна, скупа настава, према, захтева приснију везу између живота и школе као и ублажавање претеране предметности у настави, затим активну улогу ученика приликом избора садржаја, увођење актуелних питања у наставу, бољи однос између наставника и ученика.

Следећи, комплексни систем, назив је за посебну организацију наставе у Сојетском Савезу. Овај систем подразумева укидање предметне наставе и обраду целовитих животних проблема (комплекса), као и учешће ученика у производном раду (према: Вилотијевић 2006: 24-26).

Као што се примећује, поменута термилошка одређења нису потпуно иста али имају заједничку тачку а то је да уклоне лоше последице поделе наставе на предмете, као и да повежу сродне садржаје различитих предмета.

У најновијем лексикографском издању Лексикона образовних термина (2014:78) под појмом интегративне наставе подразумева се „модел наставе у којој се врши повезивање грађе различитих наставних области у смисаоне целине организоване око једне теме, с циљем да ученици стичу целовита знања о појавама и збивањима из животног окружења, независно од предметних подела“.

Овај модел наставе пружа већу динамичност и интердисциплинарни приступ одређеној проблематици и ако се примењује умерено у току наставне године доноси квалитетне помаке у наставном процесу (Ђорђевић 2007). Ауторка Дробњак (2007) под интегративношћу наставног процеса подразумева остваривања принципа у коме су сви елементи наставног процеса повезани тако да функционалним везама изграђују целовиту и хармоничну слику.

По речима Буљубашић и Кузмановић (2007) „интегративни приступ учењу наглашава интелектуални, друштвени, емоционални и естетски развој, подржава целовит развој ученика, не усредоточује се на издвојене, углавном когнитивне аспекте усмерен према предмету и вођен од наставника“.

У средишту је интегративног учења индивидуализиран програм усмерен према ученику, а не програм. Циљеви интегративне наставе су и подстицање креативности и интелектуалне радозналости, пружање помоћи у разумевању суштине наставних садржаја, ефикасно усвајање функционалних знања, укључивање ученика у планирање, припремање и реализацију активности, осигуравање обостраног задовољства ученика и наставника, афирмација тимског рада наставника, као и оснаживање наставника за међупредметно повезивање (Радојичић Лукић 2011). Наведени циљеви се поклапају са захтевима савремене школе, те би овакав приступ требало да постане пракса у нашем образовном систему.

Појмовно је интегративну наставу врло целовито одредио Лејк (1994) „наглашавајући да њу треба схватити као: комплексна истраживања знања из различитих области; спајање више предметних области у једну; нови начин размишљања; припрема за примену знања у новим ситуацијама“ (према: Вилотијевић, Вилотијевић 2008: 141).

Интегративни начин сазнавања спаја системско мишљење, искуство и оригинални приступ проблему. Стога је све поменуто тешко остварити ако се примењују традиционални наставни програми у којима је спроведена предметна диференцијација. Присталице повезивања садржаја мишљења су да се овај проблем може решити интегративним програмима који су фокусирани на општа питања данашњице. Једна од таквих области је настава природе и друштва (Вилотијевић, Вилотијевић 2008: 142-143).

СИСТЕМСКО-ТЕОРИЈСКЕ ОСНОВЕ ИНТЕГРАТИВНЕ НАСТАВЕ

Настава, то јест наставни процес, јесте широк појам и он обухвата укупност садржаја, метода, облика, средстава, просторних услова и одлика дидактичких система, модела наставе, система мотивације, активности ученика и наставника и другог (Влаховић 2012: 122). С тим у вези, настава представља системски организован рад. Свака систематичност подразумева целину где су елементи узрочно-последично повезани и налазе се у међусобној интеракцији. „Интегрисањем дисциплина и сагледавањем проблема са различитих страна остварује се целовитост сазнавања, карактеристична за људско сазнавање које представља више од збира појединачних делова“ (Минић, Јовановић 2020: 375).

Инсистирањем на целовитим системима убрзава се ментални раст деце. Наиме, у овом периоду деци више одговара целовитост појава као симбиоза више елемената који су посматрани заједно. Осим тога, није лако пружити јединствену слику о карактеристикама дечје пажње на овом узрасту јер постоје индивидуалне разлике у концентрацији, обиму, трајности и дистрибуцији пажње (Вилотијевић 2006).

Многи аутори сматрају да је дечја пажња чвршће везана за садржај који целовито покрива неку појаву имајући у виду да ту постоје узрочно-последичне везе између елемената који се урежу у свест, него када се појединости посматрају самостално. То значи да се „интегративном наставном ученици подстичу на проналажење нових решења истовременим проучавањем више различитих предмета чиме се обезбеђује целовитост у приступу проучавања“ (Минић, Јовановић 2020: 376).

О структурисању знања говори и аутор Брунер (1990) који наводи да градиво треба да буде структурисано чиме се подстиче развој мишљења и олакшава процес сазнања код ученика. Када је градиво представљено према захтевима структуре, много се лакше усваја. Стога је важно савладати структуру која је спона између стечених и нових знања, тако да се добијене информације лакше памте и као такве примењују.

Неопходно је да се наставни процес као систем, то јест, да се његов циљ, садржај, као и наставне методе и организациони облици посматрају у узајамној

зaвиснoсти. Дaклe, прoцeс oбрaзoвaњa трeбa сaглeдaвaти цeлoвитo сa свим кoмпoнeнтaмa кoјe гa чинe, тo јeст, мeтoдaмa, сaдржaјимa, стручнoшћу нaстaвникa, мaтeријaлним услoвимa и шкoлскoм климoм.

Ауторкa Рaдoвић (2021) смaтрa дa бeз oбзирa штo јe нaстaвни прoцeс усмeрeн кa oствaривaњу унaпрeд дeфинисaних циљeвa и исхoдa, кaо и плaнирaних сaдржaјa кoјимa сe ти циљeви и исхoди oствaрују, пoстoји вeликo брoј мoгућнoсти зa крeaтивнo дeлoвaњe учитeљa, кoји пoсeбнo дoлaзи дo изрaжaјa у oбликoвaњу нaстaвних ситуaцијa и избoру дидактичких пoступaкa. Јeднa oд тaквих мoгућнoсти јe дa сe рaзличити прeдмeти пoвeжy кaкo би сe дoшлo дo мeђупрeдмeтнe синтeзe знaњa. Нa тaј нaчин би сe oствaриo циљ дa учeници стeкнy цeлoвиту слику свeтa, дoк јe интeгрaцијa знaњa пoжeљнo срeдствo дa сe пoмeнути циљ oствaри. Дaклe, интeгрaтивни приступ имa зa циљ aктивнoг учeникa, кoји нe усвaјa сaмo пукe чињeницe, нeгo рeшaвa прoблeмe, пoстaвљa питaњa и aктивнo трaжи oдгoвoрe из свoг нeпoсрeднoг oкружeњa (Видoсaвљeвић, Пaвлoвић 2013: 234).

Прeтпoстaвкa јe дa свaки нaстaвни прeдмeт прeдстaвљa интeгрисaни систeм. Мeђутим, нeoпoхoднo јe имaти у виду дa у шкoли имa прeдмeтa гдe јe извршeнa интeгрaцијa унутaр прeдмeтa. Тaкaв јe и прeдмeт Прирoдa и друштвo чији јe циљ дa сe учeници упoзнaју сa oснoвним пoјмoвимa o нeпoсрeднoм прирoднoм и друштвeнoм oкружeњу.

ТЕМАТСКЕ ЦЕЛИНЕ-ОСНОВА ЗА ИНТЕГРАТИВНУ НАСТАВУ ПРИРОДЕ И ДРУШТВА

Мeђупрeдмeтнo пoвeзивaњe нaстaвних сaдржaјa пoстaјe свe вишe пoгoдaн oблик дидактичкo-мeтoдичкe припрeмe зa нaстaвни прoцeс. У зaвиснoсти oд тeмaтскe цeлинe грaдивo сe плaнирa пo срoдним сaдржaјимa из рaзличитих нaучних дисциплинa, чимe сe oствaрујe кoмплeкснo фoрмирaњe пoјмoвa, и њихoвo сaглeдaвaњe сa вишe aспeктa, чимe дoбијeнo знaњe пoстaјe фoнкциoнaлнијe.

Интeгрисaти сaдржaјe вишe нaстaвних прeдмeтa прeмa ауторимa Млaдeнa и Нaдe Вилoтијeвић (2008: 147) мoгућe јe крoз три oбликa интeгрaцијe, и тo: пoтпунoм, дeлимичнoм и блoкoвскoм.

1. Пoтпунa интeгрaцијa сe oствaрујe спaјaњeм рaзличитих нaстaвних сaдржaјa у јeдинствeн курс.

2. Дeлимичнa интeгрaцијa сe oствaрујe избoрoм из нaстaвнoг мaтeријaлa и зaјeдничкoм oбрaдoм oних сaдржaјa кoји су срoдни.

3. Блoкoвскa интeгрaцијa сe oствaрујe изгрaдњoм слoбoднo прoгрaмирaних аутoнoмних блoкoвa или издвaјaњeм дeлoвa зaјeдничкoг прoгрaмa кoји сe интeгрисaнo oбрaђујy.

Интeгрисaни приступ кoји јe у ствaри, тeмaтски приступ нaстaви, у пoстoјeћeм кoнцeптy нaстaвe вeћ пoстoји у oквирy пoјeдиних прeдмeтa. Прeмa Вилoтијeвићу и Мaндићу (2015: 119), тaквa пoтпунa интeгрaцијa сaдржaјa јe oствaрeнa у прeдмeту Свeт oкo нaс (у првoм и другoм рaзрeду) и Прирoдa и друштвo (у трeћeм и четвртoм рaзрeду), у oквирy кoгa учeници усвaјaју знaњa o прирoднoм и друштвeнoм oкружeњу, oбјeдињујyћи тaкo знaњa из бoтaникe, зooлoгијe, гeoгрaфијe, eкoлoгијe, хeмијe, физикe истoријe, сoциoлoгијe итд.

Због тога, за наставу природе и друштва, с правом можемо рећи да она, пре свега, својом комплексном садржајношћу углавном захтева интердисциплинарни приступ чиме се остварује јединствени поглед на свет, што је и један од циљева овог предмета.

Захваљујући оваквој концепцији могуће је и повезивање садржаја два, три па и више наставних предмета, као и планирање интегративног дана, с обзиром на то, да је често тематска целина обимнија и сложенија, па самим тим захтева да наставно време траје дуже од једнога часа. Такође, важно је напоменути, да је много тема у оквиру предмета Свет око нас и Природа и друштво, неуједначена, како по обиму, тако и по дубини и да се зато потпуна уједначеност теже може постићи.

Зато је и улога учитеља да између осталог буде оспособљен да сам систематизује садржаје ових на изглед неспојивих области. Наиме, иако се у реализацији програма наставе природе и друштва полази од постављених циљева и исхода, од учитеља се очекује да организује наставни процес на флексибилнијој основи, да постави садржаје и да их тематски повеже према начелу интегративног приступа са осталим предметима у оквиру датог наставног плана (Видосављевић, Павловић 2013: 235)

МОГУЋНОСТИ И ПРЕДНОСТИ ИНТЕГРАТИВНОГ МОДЕЛА У НАСТАВИ ПРИРОДА И ДРУШТВО

Иако је потребно да се међупредметна корелација оствари на свим постојећим нивоима – предметном, разредном и међупредметном, аутори Минић и Јовановић (2020: 377-378) истичу да „Посматрано са аспекта реализације у непосредној основношколској пракси јасно је да је интегративну наставу лакше реализовати у разредној него у предметној настави, ... јер градиво у разредној настави није строго издиференцирано као у предметној настави што олакшава примену овог савременог модела наставе“.

Интегративни приступ у настави је веома битан, јер је усмерен на целовити развој ученика, интелектуални, друштвени, емоционални, естетски, и као такав омогућава њихову својеврсну припрему за целоживотно учење. Наиме, ученици „овладавају менталним вештинама успостављања веза између различитих појава, процеса, тражења и долажења до нових решења, а промена угла гледања и примена знања из једне области у другој оснажује њихово функционално знање (Јањић, Максимовић, Ђигић, Божић 2014: 49).

Управо све ово наведено ученицима млађег школског узраста омогућује интегративни модел наставе природе и друштва, кроз предмете Свет око нас и Природа и друштво, захваљујући многострукој корелацији са знатним бројем, како обавезним, тако и изборним предметима, у првом, другом, трећем и четвртном разреду, обзиром на то, да им се садржаји прожимају и допуњују међусобно (Вилотијевић 2006).

Дакле, за разлику од наставника, учитељ има знатно повољнију ситуацију у примењивању интегративног модела наставе природе и друштва, јер је он самосталан у организацији и спровођењу комплетне наставе у свом разреду. Бирајући садржаје који су сродни и логично повезани, учитељи наставу чине разноврснијом, научно вреднијом, јер се појаве, процеси и догађаји не посматрају изоловано, већ у њиховој комплексности.

Садржаји предмета Свет око нас и Природа и друштво тематски су у знатној корелацији са наставном грађом из предмета: Српски језик, Музичка култура, Ликовна култура, Чувари природе, Грађанско васпитање, а нешто мање и са предметима Физичко васпитање и Математика. Тако на пример, у оквиру тематске целине Ја и други (Свет око нас, први разред), јединица *Ко чини ґородицу*, се може сагледати и из угла *Моја ґородица и ја* (Српски језик, први разред), *Како излeдају насеља*, може да интегрира са предметом Ликовна култура и наставном јединицом *Моје насеље*. Годишња доба (*Зима, Пролеће, Лeто и Јесен*), по моделу интегративне наставе се могу обрадити са наставним предметима Српски језик, Музичка култура, Ликовна култура. *Предмеји око нас* (Свет око нас), *Ојис ґприроде* (Српски језик), *Елементарне иґре у ґприроди*, су садржаји који могу остварити међупредметну интеграцију, остварујући тиме нову квалитетнију целину функционалног знања.

Мноштво је добрих примера садржаја наставе природе и друштва (од првог до четвртог разреда), где учитељи остварују креативну синтезу градива са различитим предметима, омогућајући ученицима тиме, очигледнију, разумљивију наставу, у којој су и они сами важни актери.

Предметима Свет око нас (први и други разред) и Природа и друштво (трећи и четврти разред), остварују се многобројне васпитнообразовне функције. Од образовних су, пре свега, стицање сазнања о природи, човеку и друштву, као и целовито сагледавање света и окружења; затим, развијајућа функција, која доприноси развоју интелектуалној, физичкој, когнитивној, конативној и афективној страни личности ученика; као и васпитна, која се остварује кроз социјализацију, хуманистички однос према људима, биљкама, животињама, и уопште животној средини, развијање здравих вредносних ставова, као и естетско формирање; и припремна функција која је битна с обзиром да усвојене разноврсне информације из природних и хуманистичких дисциплина – биологије, екологије, физике, хемије, књижевности, друштвених наука, чине основу предметне наставе (Вилотијевић 2006).

Примена интегративног наставног модела који је заснован на међусобном повезивању садржаја наставе природе и друштва са сродним темама других предмета, афирмише сарадничко учење, интерактивност, критичко мишљење ученика, њихову креативност и стваралаштво при обради нових наставних садржаја.

АНАЛИЗА ИСТРАЖИВАЊА У КОНТЕКСТУ ИНТЕГРАТИВНЕ НАСТАВЕ КАО РАЗВИЈАЈУЋЕГ МОДЕЛА У НАСТАВИ ПРИРОДЕ И ДРУШТВА

Студенти Педагошког факултета у Врању са Косова и Метохије, у оквиру мастер-студија, обавили су једно истраживање у основним школама (Ранилуг, В. Ропотово, К. Каменица и Шигово), на тему: *Ефикасност ґпримене интeґраиивне наставе у ґредмеју Природа и друштво*.

Задатак је био да се укаже на ефикасност примене интегративне наставе у циљу (1) подстицања креативности и интелектуалне радозналости ученика; (2) у стицању функционалних знања ученика; (3) у омогућавању тимског рада ученика

и наставника; (4) у потстицању наставника за међупредметно повезивање; (5) и у откривању даровитости код ученика.

На основу задате теме, постављених циљева и задатака, коришћена је *дескриптивна мейода*, а у прикупљању података анонимно *анкејтирање* са инструментом *ујийиник за учийеље*. Упитник је састављен од питања, на којима су се учитељи, на понуђеној скали, опредељивали за оцену од 1 до 10, која најреалније осликава њихов став. Упитником је испитано 28 учитеља од првог до четвртог разреда основних школа.

Резултати истраживања су приказани према наведеном редоследу задатака, путем 6 табела и њихове анализе.

Табела 1. Ефикасности примене интегративне наставе у циљу подстицања креативности и интелектуалне радозналости ученика у настави природе и друштва

Примена интегративне наставе у највећој мери подстиче креативност и интелектуалну радозналост ученика кроз повезивање	Мере средње вредности и варијације	
	М	SD (σ)
Математичких садржаја	7,57	2,545
Уметничких садржаја	8,86	1,484
Садржаја из области језика	7,43	2,235
Укупно	28	28

Резултати у табели 1 показују да су уметнички садржаји добили највећу, а садржаји из области језика најмању просечну оцену. Обрадом статистичких поступака дошло се до закључка, уз ниво поузданости од 99%, да се просечне оцене у одговору учитеља о ефикасности примене интегративне наставе у циљу подстицања креативности и интелектуалне радозналости значајно разликују у погледу примене интегративне наставе, што се види из приложене табеле.

Учитељи сматрају да би применом интегративне наставе у циљу подстицања креативности и интелектуалне радозналости у највећој мери помогли уметнички садржаји, који иначе подстичу креативност код деце. Пракса показује да математички садржаји у највећој мери подстичу интелектуалну радозналост код деце али у овом случају резултати то нису показали, већ су учитељи приоритет дали уметничким садржајима. Учитељи сматрају да се овај циљ не би остварио реализацијом језичких садржаја приликом примене интегративне наставе у предмету Природа и друштво.

Табела 2. Ефикасности примене интегративне наставе у циљу стицања функционалних знања ученика у настави природе и друштва

Интегративна настава омогућава стицање функционалних знања ученика кроз повезивање	Мере средње вредности и варијације	
	М	SD (σ)
Математичких садржаја	7,43	2,116
Уметничких садржаја	6,57	3,393
Садржаја из области језика	6,14	2,239
Укупно	28	28

Резултати у табели 2 показују да су математички садржаји добили највећу (7,43), а садржаји из области језика (6,14) најмању просечну оцену. Тестирањем значајности разлике аритметичких средина закључујемо, уз ниво поузданости од 95%, да се просечне оцене значајно разликују и да у вези с тим математички садржаји дају боље резултате.

Анализирајући резултате дошли смо до података да учитељи сматрају да би применом интегративне наставе у циљу омогућавања стицања функционалних знања ученика у највећој мери помогли математички садржаји, што се може потврдити бројним истраживањима која доказују да математички садржаји утичу на примену функционалних знања ученика. Резултати до којих се дошло показују да језички садржаји имају најмање утицаја када су функционална знања у питању. Учители су на другом месту ставили уметничке садржаје и сматрају да и ови садржаји у одређеној мери утичу на стицање функционалних знања ученика али су ипак приоритет дали математичким садржајима.

Табела 3. Ефикасности примене интегративне наставе у циљу омогућавања тимског рада ученика и наставника у настави природе и друштва

Примена интегративне наставе у циљу омогућавања тимског рада ученика и наставника кроз повезивање	Мере средње вредности и варијације	
	М	SD (σ)
Математичких садржаја	7,86	1,820
Уметничких садржаја	9,46	0,792
Садржаја из области језика	6,54	1,478
Укупно	28	28

Резултати у табели (3) показују да су уметнички садржаји добили највећу (9,46), а садржаји из области језика најмању (6,54) просечну оцену. Обрадом статистичких података дошло се до закључка, уз ниво поузданости од 99%, да се просечне оцене ова два садржаја значајно разликују и да су сходно томе уметнички садржаји показали значајно боље резултате у односу на садржаје из области језика. Такође, због изузетно велике вредности статистике теста, намеће се закључак да су учители дали апсолутну предност уметничким садржајима када се ради о тимском раду ученика и наставника.

Приликом обраде података дошло се до резултата да учители сматрају да би применом интегративне наставе у циљу омогућавања тимског рада ученика и наставника у највећој мери помогли уметнички садржаји, јер они омогућавају рад у групама и самим тим потпомажу тимски рад. Њихова су мишљења да се кроз реализацију математичких садржаја у већој мери подстиче индивидуализација, али оцена коју су дали ипак не искључује подстицање тимског рада ученика и наставника. И у овом случају учители сматрају да су језички садржаји најмање битни када је у питању подстицање тимског рада између наставника и ученика током примене интегративне наставе.

Табела 4. Резултати у оцени ефикасности примене интегративне наставе у циљу оснаживања наставника за међупредметно повезивање у настави природе и друштва

Интегративна настава омогућава оснаживање наставника за међупредметно повезивање кроз повезивање	Мере средње вредности и варијације	
	М	SD (σ)
Математичких садржаја	7,14	2,864
Уметничких садржаја	8,86	0,390
Садржаја из области језика	6,25	3,228
Укупно	28	28

Резултати у табели 4 показују да су уметнички садржаји добили највећу (8,86), а садржаји из области језика најмању (6,25) просечну оцену. Приликом тестирања добијених статистичких вредности, дошло се до закључка уз ниво поузданости од 95%, да се просечне оцене ова два садржаја значајно разликују и да су сходно томе уметнички садржаји дали значајно боље резултате у односу на садржаје из области језика, као и математичке садржаје јер је њихова вредност изузетно велика. Очигледно је да учитељи преферирају интегрисање уметничких садржаја када је међупредметно повезивање у питању.

Претпостављамо да су учитељи такве одговоре давали јер се кроз цртеж или музику могу повезати све остале области наставе. Иако је математика егзактна наука учитељи сматрају да има мање могућности за међупредметно повезивање, мада не искључују ни ту могућност. Као и приликом анализе претходних задатака, резултати су показали да језички садржаји не пружају довољно могућност за међупредметно повезивање.

Табела 5. Ефикасност примене интегративне наставе у циљу откривања даровитости код ученика у настави природе и друштва

Интегративна настава омогућава откривање даровитости код ученика кроз повезивање	Мере средње вредности и варијације	
	М	SD (σ)
Математичких садржаја	9,64	0,779
Уметничких садржаја	7,71	1,863
Садржаја из области језика	7,14	1,995
Укупно	28	28

Резултати у табели 5 показују да су математички садржаји добили највећу (9,64), а садржаји из области језика најмању (7,14) просечну оцену. Статистичка анализа је показала, уз ниво поузданости од 95%, да се просечне оцене ова два одговора значајно разликују и да су сходно томе математички садржаји дали боље резултате у односу на садржаје из области уметности и језика. Добијени резултати указују на то да учитељи значајну предност дају математичким садржајима када је у питању откривање даровитости код ученика.

Ову чињеницу нам потврђују и бројна истраживања, као и досадашња пракса који доказују да кроз реализацију математичких садржаја можемо унапредити развој даровитости код ученика. Резултати до којих се дошло показују да језички садржаји имају најмање утицаја када је откривање даровитости у питању, мада је пракса показала да је откривање даровитости кроз примену језичких садржаја такође могуће али искључиво у области језика. Ово истраживање се односи на примену интегративне наставе у настави природе и друштва и сходно томе учитељи су мишљења да језички садржаји и садржаји из области уметности имају много мање утицаја у откривању даровитости када је у питању настава природе и друштва.

Табела 6. Збирни резултати испитаника у оцени ефикасности примене интегративне наставе природе и друштва

Садржаји	Мере средње вредности и варијације	
	М	SD (σ)
Математички садржаји	7,37	2,313
Уметнички садржаји	8,73	1,148
Садржаји из области језика	6,82	2,109
Укупно	28	28

Збирни резултати (Табела 6) истраживања показују да су уметнички садржаји добили у просеку највећу оцену, а садржаји из области језика најмању. То је очекивани резултат истраживања које је обављено на узорку од 28 испитаника кроз пет посебних задатака.

Резултати показују, уз ниво поузданости од 95%, да у настави Природе и друштва примена интегративне наставе има одређене специфичности, односно да су испитаници приликом оцене повезивања садржаја по различитим критеријумима дали предност уметничким садржајима у односу на остала два садржаја.

ЗАКЉУЧНО РАЗМАТРАЊЕ

У току израде овог рада указали смо на важност и значај примене интегративног модела у настави природе и друштва, као и на садржаје појединих области наставе који се могу интегрисати кроз овај предмет.

Континуирано иновирање разредне наставе има за циљ активнију улогу ученика у наставном процесу, због чега се од учитеља очекује њихова отвореност према алтернативним решењима, како би изабрала она, која ће дати допринос ефикаснијем остваривању васпитно-образовних циљева и исхода. С обзиром да интерактивни приступ има за циљ активан и директан однос ученика према наставним садржајима, који тиме не усвајају само пуне чињенице, већ се труде да пронађу одговоре и реше проблеме из свог непосредног окружења, разумљиво је insistирати на учесталој примени интегративне наставе.

У складу са дефинисаном темом, поменути истраживањем и проучавањем релевантне литературе указано је да је тема изузетно актуелна и значајна за методiku наставе природе и друштва, а посебно је значајна за теорију и праксу овог предмета. Њен значај је утолико већи што проблем анализе интегративне наставе у предмету Природа и друштво није довољно проучаван. Овим радом је, на адекватан начин, указано учитељима да овај проблем сагледају на целовит и свеобухватан начин.

Истраживање о специфичностима примене интегративног модела у настави природе и друштва, још више наглашава потребу за даљим истраживањима и дефинисањем могућих праваца. Поред потребе за сличним истраживањима потребно је учитељима пружити конкретну помоћ приликом реализације у пракси. Та помоћ би била у континуираној обуци која би се огледала кроз семинаре, едукације или радионице, а све у циљу да се интегративни модел наставе што више приближи учитељима како би дубље и свестраније сагледавали проблеме наставе и учења.

ЛИТЕРАТУРА

- Буљубашић-Кузмановић 2007: Буљубашић-Кузмановић Весна. „Студентска просудба учинковитости интегративног учења“. *Одјојне знаносџи*, 9(2). Осџек: Филозофски фа-култет.
- Брунер 1990: Цером Брунер. *Ток конџиџивној развоја - Конџиџивни развој деџеџа*. Београд: Савез друштвава психолога Србије.
- Вилотијевић 2006: Нада Вилотијевић. *Инијеџраџивна наџава џприроде и друшџива*. Београд: Школска књига.
- Вилотијевић-Вилотијевић 2008: Младен Вилотијевић, Нада Вилотијевић. *Иновације у наџави*. Брање: Учитељски факултет.
- Вилотијевић, Мандић 2015: Младен Вилотијевић, Данимир Мандић. *Уџрављање развојним џроменама у васџиџино-образовним уџтановама*. Београд: Учитељски факултет.
- Видосављевић, Павловић 2013: Слађана Видосављевић, Биљана Павловић. „Значај интегративне наставе у млађим разредима основне школе“. *Зборник радова Учиџелској факулџеџа*, бр.7, 233-243.
- Влаховић 2012: Бошко М. Влаховић. *Образовање у друшџиву умрежене кулџуре*, Београд: Српска академија наука.
- Дробњак 2007: Наташа Дробњак. *Инијеџраџивна наџава. Образовна џехнолџија(1-2)*. Београд: Учитељски факултет.
- Ђорђевић 2007: Весна Ђорђевић. „Иновативни модели наставе“. *Образовна џехнолџија*, 4, 76-97.
- Јањић, Максимовић, Ђигић, Божић. 2014: Марина Јањић, Јелена Максимовић, Гордана Ђикић, Снежана Божић. *Праџиџкум за реализацију џрофесионалне наџавне џправе*. Ниш: Филозофски факултет.
- Минић-Јовановић 2020: Весна Минић, Марија Јовановић. „Интегративна настава у савременој основној школи“. *Баџиџина*, св. 50, 373–385.
- Франковић, Преград, Шимлеша 1963: Драгутин Франковић, Златко Преград, Перо Шимлеша (уредници). *Енциклопедџски речник џедаџије*. Загреб: Матица хрватска
- Пијановић 2015: Петар Пијановић (ур.). *Лексикон образовних џермина*. Београд: Учитељски факултет.
- Радојичић-Лукић 2011: Жељана Радојичић-Лукић. *Образовна џехнолџија 4. Инијеџраџивна наџава у савременом образовном џроцесу*. Београд: Савез учитеља Републике Србије.
- Радовић 2021: Вера Ж.Радовић. *Дџдаџиџка расуђивања 1*. Београд: Учитељски факултет.

Dragan S. CENIĆ
Slađana T. VIDOSAVLJEVIĆ

APPLICATION OF INTEGRATIVE MODEL OF DEVELOPING TEACHING
IN THE SUBJECT NATURE AND SOCIETY

SUMMARY

This work is an attempt to present integrative teaching as an innovative model, to point out its advantages and great possibilities in teaching as well as to determine its application in teaching Nature and society. Our task was to draw attention to the importance of applying integrative model in teaching Nature and society and to the contents of certain spheres of teaching that can be integrated through this teaching subject. Active role of students in the process of teaching is widely insisted upon nowadays, because of which teachers are expected to choose contents, activities or certain models which will be the most efficient in realization of the teaching process. In accordance with the defined topic and the research subject, objects and tasks, as well as the study of relevant literature, we pointed out that the topic is extremely actual and important for teaching Nature and society, especially for theory and practice within the subject. The research showed that contents integration offers teachers the possibility to find authentic ways to join different aspects of the teaching material, by which the contents are interpreted and presented in an interesting and meaningful way.

Key words: innovative model, integrative teaching, teaching of Nature and society, thematic plan, developing teaching.